

GOSPITAL TA'LIMDA O'QUVCHI SHAXSIGA YO'NALTIRILGAN PEDAGOGIK JARAYON MODELI

Tursunova Dildora Ziyadullayevna

T.N.Qori Niyoziy nomidagi Tarbiya pedagogikasi milliy instituti mustaqil
izlanuvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada gospital ta'lim tizimida o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan pedagogik jarayon modelining nazariy asoslari va amaliy yo'nalishlari yoritiladi. Sog'lig'i sababli umumiy o'rta ta'lim maktablarida to'liq ta'lim ololmaydigan bolalar uchun yaratiladigan individual yondashuvlar, moslashtirilgan metodlar va didaktik vositalar tahlil qilinadi. Model doirasida ta'lim jarayonining insonparvarlik, moslashuvchanlik, uzluksizlik va shaxsiy rivojlanishga qaratilgan tamoyillar asosida tashkil etilishi ko'rsatib beriladi. Shuningdek, pedagog, psixolog va tibbiy mutaxassislar hamkorligining ahamiyati, monitoring va baholashning o'ziga xos jihatlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: gospital ta'lim, shaxsiga yo'naltirilgan yondashuv, individual ta'lim dasturi, pedagogik model, sog'lomlashtirish, moslashuvchan metodlar.

МОДЕЛЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА, ОРИЕНТИРОВАННОГО НА ЛИЧНОСТЬ УЧАЩЕГОСЯ В УСЛОВИЯХ ГОСПИТАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Турсунова Дильдора Зиядуллаевна

Независимый исследователь Национального института педагогики
воспитания имени Т.Н. Кори-Ниёзи

Аннотация: В данной статье будут рассмотрены теоретические основы и практические направления модели личностно-ориентированного педагогического процесса в системе госпитального образования. Анализируются индивидуальные подходы, адаптированные методы и дидактические средства, которые создаются для детей, которые по состоянию здоровья не могут полноценно обучаться в общеобразовательных школах. В рамках модели показана организация образовательного процесса

на основе принципов гуманности, гибкости, преемственности и ориентации на личностное развитие. Также раскрывается значение сотрудничества педагога, психолога и медицинских специалистов, специфика мониторинга и оценки.

Ключевые слова: хосписное обучение, личностно-ориентированный подход, индивидуальная образовательная программа, педагогическая модель, оздоровление, адаптивные методы.

A PEDAGOGICAL PROCESS MODEL ORIENTED TOWARD THE STUDENT'S PERSONALITY IN HOSPITAL-BASED EDUCATION

Tursunova Dildora Ziyadullayevna

Independent Researcher at the T.N. Qori Niyoz National Institute of Educational Upbringing

Abstract: This article will consider the theoretical foundations and practical directions of the model of a personality-oriented pedagogical process in the hospital education system. The article analyzes individual approaches, adapted methods and didactic tools that are created for children who, for health reasons, cannot fully study in secondary schools. The model shows the organization of the educational process based on the principles of humanity, flexibility, continuity and orientation towards personal development. It also reveals the importance of cooperation between a teacher, a psychologist and medical specialists, the specifics of monitoring and evaluation.

Keywords: hospital education, person-centered approach, individual educational program, pedagogical model, rehabilitation, flexible methods.

Kirish

Har bir bola uchun, ayniqsa kasalxonada davolanayotgan davrida, barqaror kun tartibini shakllantirish nihoyatda muhimdir. Kasallik bilan kurashayotgan yosh bemorlar invaziv tibbiy muolajalarni, uzoq muddatli davolanishni va uy hamda maktab kabi tanish muhitdan uzoqlashishni o'z ichiga olgan qat'iy parvarish rejimlariga duch kelishadi. Bu kabi uzaytirilgan davolanish jarayonlari avvalgi

hayot tartibining izdan chiqishiga olib keladi va yaqinlardan uzoqlashish hissini kuchaytiradi. Bu esa o'z navbatida tibbiy aralashuvlarning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi va psixologik tanglikka sabab bo'lishi mumkin, bu holat nafaqat bemorning, balki uning oilasining umumiy farovonligiga ham salbiy ta'sir etadi.

Uzoq davom etadigan kasalxona davrida bolalar hospital maktab dasturlari orqali ta'limiy mashg'ulotlar va darslardan katta foyda olishadi. So'nggi yillarda kasalxonadagi maktablar mavjudligi ko'plab mamlakatlarda istisno holatdan tizimli institutga aylana boshladi. Bu maktablar sog'lig'i tufayli ta'limda uzilishlarga uchragan bolalarga uzluksiz o'qish imkonini berish, individual yondashuv orqali xizmat ko'rsatish uchun tashkil etilgan bo'lib, ular vaqtinchalik chora emas, balki doimiy tizim sifatida qaralmoqda.

Bugungi kunda dunyo bo'ylab bunday ijtimoiy xizmatlarning ahamiyati tobora e'tirof etilmoqda va ularni rivojlantirish, targ'ib qilish borasida mahalliy hukumatlar tomonidan turli tashabbuslar amalga oshirilmoqda. 1988-yilda tashkil etilgan Yevropa Hospital Pedagoglari Tashkiloti (HOPE) bolalar va o'smirlarni sog'lig'i holatidan qat'i nazar sifatli ta'lim bilan ta'minlash bo'yicha eng yaxshi amaliyotlarni targ'ib qiluvchi asosiy kuch sifatida faoliyat yuritmoqda. Uning ta'siri nafaqat Yevropa, balki AQSh, Avstraliya, Braziliya va Isroil kabi davlatlarga ham tarqalgan.[1]

Hozirda ko'plab Yevropa sog'liqni saqlash muassasalarida faoliyat yuritayotgan hospital maktablari kasalxonaga yotqizilgan o'quvchilarni ta'lim jarayonining markaziga qo'ygan holda, ularning shaxsiy tajribasi va sog'lig'i holatini hisobga olgan holda insonparvar muhitni yaratish maqsadini ko'zlaydi. Bugungi kunda o'quvchilar ehtiyojlariga moslashtirilgan, moslashuvchan va mazmunli ta'limiy tajribadan bahramand bo'lishlari mumkin. Bu tajriba ularning oilasi hamda asl maktab tarmog'i bilan aloqani ham qo'llab-quvvatlaydi.

So'nggi o'n yillikda orttirilgan tajribalar shuni ko'rsatadiki, kasalxonada davolanayotgan bolalar atrofida shakllangan ko'p tarmoqli jamoaning rolini qayta ko'rib chiqish zarur. Bu jamoaning hamkorlikdagi harakati va maqsadlarini

"tarbiyalovchi hamjamiyat" konsepsiyasi ifodalaydi. Endilikda ushbu hamjamiyatning mazmunini aniqlash va gospital maktab qanday qilib nafaqat parvarish qiluvchi, balki haqiqiy ta'lim beruvchi muhitga aylanishini tushuntirish lozim.[2]

Tarbiyalovchi hamjamiyat — bu ta'limiy mas'uliyatni nafaqat rasmiy, balki norasmiy ishtirokchilar orasida ham taqsimlaydigan tizim bo'lib, ularning hammasi adolatli va inklyuziv o'quv muhitini shakllantirishda faol ishtirok etadi. U ko'nikmalar, qadriyatlar va hamkorlikni rivojlantirishni maqsad qiladi, o'quvchilarni qaror qabul qilish jarayonlariga jalb etadi va ta'lim muvaffaqiyatini ta'minlovchi sherikliklar yaratadi.[3]

Gospital maktab endilikda jamiyatning umumiy taraqqiyoti uchun o'ziga xos imkoniyatga, ta'lim va tibbiyot sohalarining sinergetik (hamkorlikdagi) modeliga aylanmoqda. Bu esa ilgari mavjud bo'lgan yopiq va o'ziga qaratilgan tuzilmalardan voz kechish va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda muhim o'rin tutadi. Shuning uchun ta'limni murakkab tibbiy parvarish jarayonining ajralmas qismi sifatida ko'rish va kelajakda maktab va kasalxona sohalarini samarali uyg'unlashtirish bo'yicha istiqbolli ssenariylarni ishlab chiqish lozim.

Tadqiqotning maqsadi: shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni tahlil qilish va shaxsiy universal ta'lim harakatlarini shakllantirishda uning muvaffaqiyatli va etarli darajada qo'llanilishini aniqlash.

Tadqiqot materiallari va usullari: Maqola yozish uchun mahalliy psixologlar va o'qituvchilarning ilmiy ishlari tahlil qilindi. Amaldagi usullar: tahlil, sintez, taqqoslash, tuzilish.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Psixologik-pedagogik va boshqa adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, hozirgi vaqtga kelib kasal bolalarning o'quv faoliyatini tashkil etishga oid metodika va yondashuvlar ishlab chiqilgan va asoslab berilgan. Bular davolovchi (A.A. Dubrovsky va boshqalar), korreksion (N.N. Malofeyev va boshqalar), rehabilitatsion (N.P. Vaizman va boshqalar) pedagogik yo'nalishlar

doirasida amalga oshirilgan. Biroq, shunga qaramay, uzoq muddatli diagnostika va davolanish uchun shifoxonalarda bo'lib turgan maktab yoshidagi bolalar va o'smirlar hali ham to'liq ta'lim jarayoniga qamrab olinmagan.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, mahalliy tadqiqotlar, asosan, quyidagilarga yo'naltirilgan: ijtimoiy-pedagogik reabilitatsiya tushunchalarini aniqlashtirish (N.P. Vaizman, A.V. Gordeeva, V.V. Morozov va boshqalar), bolaning rivojlanishi va xulqidagi og'ishlarga sabab bo'ladigan asosiy omillarni o'rganish (B.N. Almazov, V.G. Bocharova, A.A. Dubrovsky, V.S. Manova-Tomova, Yu.S. Manuyilov, A.V. Mudrik, A.B. Orlov, V.D. Semenov, G.D. Piriyev va boshqalar), integratsion ta'lim, tarbiya, ijtimoiy, sog'lomlashtirish dasturlarini yaratish (V.K. Volkova, V.K. Zaretskiy, L.Ya. Oliferenko, V.I. Slobodchikov va boshqalar), sog'ligi zaif bolalarning psixologik reabilitatsiyasi jarayonini ko'rib chiqish (I.V. Dubrovina, V.I. Zagvyazinskiy, D.N. Isaev, D.M. Mallaev, A.M. Prikhojan, A.A. Severniy va boshqalar), va valeologik yondashuv doirasida sog'lom turmush tarzini tanlash sharoitlarini asoslash (G.K. Zaytsev, V.V. Kolbanov, S.V. Popov, L.G. Tatarnikova va boshqalar).

Bolalar va o'smirlarning salomatligini saqlab qolish va mustahkamlash imkonini beradigan pedagogik tizimlar faoliyatining xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlar ijtimoiy-pedagogik qo'llab-quvvatlash jarayonini o'rganishda alohida o'rin egallaydi (T.I. Kislinskaya, L.A. Tsyganova, Z.Ya. Shevchenko, P.T. Shiryaev va boshqalar).

Bolalarga ijtimoiy-pedagogik qo'llab-quvvatlash ko'rsatishning turli jihatlari quyidagi olimlarning ishlarida ko'rib chiqilgan: L.N. Antonova, O.Yu. Arsentyeva, N.M. Burykina, M.Ya. Byalik, I.N. Yevgrafova, Ye.A. Ekzhanova, G.B. Kornetov, A.V. Mudrik, L.Ya. Oliferenko, S.A. Raschetkina, N.N. Surtaeva va boshqalar.[4]

Ta'lim jarayonini milliy-hududiy xususiyatlar, o'quvchilarning qiziqishlari va moyilliklarini hisobga olgan holda tashkil etish, hamda o'sib kelayotgan avlodni ijtimoiylashtirish masalalari M.N. Aliyev, B.Sh. Aliyeva, G.M. Gadjiyev, A.N. Nyudyurmagedov, A.M. Magomedov va boshqalar tomonidan o'rganilgan.

TADQIQOT NATIJALARI

Zamonaviy jamiyatda ta'lim tashkilotlari o'zlarining keyingi faoliyatini belgilaydigan, ya'ni hayotning barcha sohalarida uni yanada rivojlantirish uchun zarur bo'lgan turli xil vakolatlariga ega bo'lgan odamni tarbiyalaydigan maqsad va vazifalarni belgilaydilar. Bu ijtimoiy hayotdagi o'zgarishlar tufayli sodir bo'ladi va shu sababli ta'lim tizimining o'zi o'zgarishi kerak. Shunday qilib, mavjud avtoritar ta'lim tizimi qabul qilinishi mumkin emas, chunki u o'quvchining shaxsiyatini rivojlantirish va tarbiyalashga yordam bermaydi, mustaqil ish, muammoni hal qilish yo'llarini mustaqil tanlash, ijodkorlik uchun sharoit yaratmaydi va o'qituvchining o'ziga xos xususiyatlarini rivojlantirmaydi [5]. Bularning barchasiga asoslanib, yangi ta'lim tizimi o'quv tashkilotida maxsus ta'lim muhitini yaratishga qaratilgan bo'lib, u 1) talabalarning shaxsiy fazilatlarini shakllantirish va rivojlantirishga, 2) uni jamiyatda ijtimoiylashtirishga, 3) ijodkorlik va o'zini o'zi anglash uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishga qaratilgan. Ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy o'zgarishlar yangi ta'lim traektoriyasining o'tishi va amalga oshirilishiga hissa qo'shdi, shuning uchun qiymat yo'nalishlarining o'zgarishi sodir bo'ldi, agar ta'limni hisobga olsak, avtoritarizm qiymatidan insonparvarlik va demokratlashtirish tamoyillarini e'lon qiladigan qadriyatlarga o'tish sodir bo'ldi: shaxs erkin bo'lishi kerak, hayotning turli sohaları to'g'risida xabardor, o'qimishli, va doimo o'zgarib turadigan dunyoda yaratish [6]. Shu sababli, o'quv jarayonida eng ko'p talab qilinadigan va qo'llaniladigan yondashuvlardan biri bu shaxsga yo'naltirilgan yondashuvdir, chunki bu yondashuv talabaning o'zi, uning ehtiyojlari, shuningdek o'quv jarayonining imkoniyatlari, talaba va talabaning roli o'zgaradi.

Olimlar (V. V. Serikov, E. A. Krukova, V. V. Zaytsev, B. B. Yarmaxov, E. V. Bondarevskaya va boshqalar) shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni ko'rib chiqdilar va ishlab chiqdilar, ammo turli nuqtai nazardan. Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu ta'rif turli xil kontseptual va kontseptual tuzilmani o'z ichiga oladi. Pedagogik manbalarni tahlil qilib, biz "shaxsga yo'naltirilgan yondashuv" ta'rifida

bir nechta tushunchalarni aniqladik. limlar (V. V. Serikov, E. A. Krukova, V. V. Zaytsev, B. B. Yarmaxov, E. V. Bondarevskaya va boshqalar) shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni ko'rib chiqdilar va ishlab chiqdilar, ammo turli nuqtai nazardan. Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu ta'rif turli xil kontseptual va kontseptual tuzilmani o'z ichiga oladi. Pedagogik manbalarni tahlil qilib, biz "shaxsga yo'naltirilgan yondashuv" ta'rifida bir nechta tushunchalarni aniqladik. Keling, ba'zi tez-tez ishlatiladigan ta'riflarni keltiraylik: shaxsga yo'naltirilgan yondashuv:

1) axloqiy va gumanistik printsip o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro ta'sirida qo'llaniladi [7];

2) shaxsni shakllantirish va rivojlantirish maqsadiga erishish uchun pedagogik faoliyatdagi sharoit va texnologiyalarni sintez qilish;

3) pedagogik jarayonda shaxsiy neoplazmalarning mexanizmlarini tushunish va ochib berishga yordam beradigan tushuntirish printsipi: talabaning hayotiy o'zgarishlari ularning shaxsiyatini shakllantirish va amalga oshirishdagi o'rni va rolini mazmunli tushuntirish orqali tushuntiriladi;

4) ta'lim va tarbiya jarayonida shaxsning zaruriy erkinligi, bunda shaxs o'zi eng samarali deb hisoblagan pedagogik texnologiyalarni tanlash huquqiga ega;

5) yangi bilimlarni olish jarayoni, unda individuallikning rivojlanishi kollektiv-tekislash tarbiyasidan ustun turadi;

6) o'quv jarayonini loyihalashda summativlik, funktsionalizmdan qochish uchun yaratilgan bo'linmas pedagogik jarayon;

7) zarur xususiyatlar va xususiyatlarni shakllantirish, rivojlantirish uchun ma'lum maqsadlar, tarkib, texnologiyalar orqali o'quv jarayonini qurish [8].

V. V. Serikov kontseptsiyasini tahlil qilib, biz shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning uchta yo'nalishini ajratib oldik. Birinchi yo'nalish, olimning fikriga ko'ra, umumiy gumanistik hodisa orqali tavsiflanadi, bu ta'lim jarayonining ma'lum bir ta'lim tizimini (ta'lim muassasasi, reja va boshqalar) afzal ko'rgan holda huquqlar, qadr-qimmat, fikrlarni hurmat qilishga yo'naltirilganligini anglatadi. Shuningdek, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv turli xil texnikalar, texnikalarni

qo'llash orqali talabalarda "shaxs" ni tarbiyalash va o'qitishga qaratilgan. Shunga asoslanib, talabalarining xususiyatlarini hisobga olish kerak, shuning uchun keyingi pedagogik amaliyotda shaxsni shakllantirish va rivojlantirish qobiliyatiga ega bo'lgan ta'lim tizimi yaratiladi. Shuni ta'kidlash kerakki, olim o'z modeli haqida gapirishdan oldin S. L. Rubinshteynning turli asarlarini tahlil qilgan. S. L. Rubinshteynning "shaxsning mohiyatini ma'lum bir hayotiy pozitsiyani tanlash va egallash orqali ifodalash mumkin" degan fikriga asoslanib [9]. Shunday qilib, "shaxsga yo'naltirilgan ta'lim uyushgan pedagogik jarayon orqali taqdim etilishi mumkin, unga shaxsiy xususiyatlarning namoyon bo'lishi va rivojlanishi sodir bo'ladigan turli xil sharoitlar kiradi".

Statsionar tibbiy muassasalarda uzoq vaqt davomida tekshiruvdan o'tgan va davolanayotgan o'quvchilar uchun ta'lim jarayonini tashkil etish amaliyotini tahlil qilish quyidagi ziddiyatlar mavjudligini ko'rsatadi:

- jamiyat tomonidan shaxsning optimal ijtimoiy integratsiyasi va maksimal darajada o'zini amalga oshirishga bo'lgan ijtimoiy buyurtmaning mavjudligi hamda uni amalga oshirish mexanizmining yo'qligi;
- ijtimoiy-pedagogik qo'llab-quvvatlashga bo'lgan ob'ektiv ehtiyoj va uni samarali amalga oshirish uchun zarur psixologik-pedagogik shart-sharoitlarning yetishmasligi;
- sog'lig'ida muammosi bor o'quvchilarni ta'lim olish ehtiyojini qondirish nuqtai nazaridan qo'llab-quvvatlash muhimligi hamda uzoq muddatli davolanishda bo'lgan bolalarni o'qitish texnologiyasining mavjud emasligi.

Ushbu ziddiyatlar tadqiqot muammosini belgilab berdi:

- gospital ta'limda o'quvchilarni ijtimoiy-pedagogik qo'llab-quvvatlash shart-sharoitlarini asoslash.
- gospital ta'lim sharoitida o'quvchilarni ijtimoiy-pedagogik qo'llab-quvvatlash.
- gospital ta'limda o'quvchilarni ijtimoiy-pedagogik qo'llab-quvvatlash shart-sharoitlari.

Gospital ta'lim sharoitida o'quvchilarni ijtimoiy-pedagogik qo'llab-quvvatlash samarali bo'ladi, agar:

- davolanayotgan o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlari va individual ehtiyojlari hisobga olinsa;
- o'quvchilar, ularning ota-onalari va yaqin ijtimoiy muhit o'rtasidagi qo'llab-quvvatlash va hamkorlik dasturi ishlab chiqilsa;
- gospital ta'limda ota-onalar, tarbiyachilar va mutaxassislarning bir vaqtdagi ishtirokini ta'minlovchi ijtimoiy-pedagogik muhit yaratilsa;
- o'quvchilarga kompleks yordam ko'rsatish nuqtai nazaridan gospital ta'limda o'yinli va treningga asoslangan o'zaro ta'sir modellari qo'llansa.
- Davolanayotgan o'quvchilarga ijtimoiy-pedagogik qo'llab-quvvatlashning mohiyati va mazmunini aniqlash.
- Gospital ta'lim sharoitida o'quvchilarga ijtimoiy-pedagogik qo'llab-quvvatlash imkoniyatlarini ochib berish.
- Gospital ta'lim sharoitida o'quvchilarni ijtimoiy-pedagogik qo'llab-quvvatlash modelini ishlab chiqish.
- Gospital ta'lim sharoitida o'quvchilarni ijtimoiy-pedagogik qo'llab-quvvatlash texnologiyasini asoslash va uni eksperimental tekshirish.

XULOSA

Gospital ta'lim tizimida o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan yondashuvni qo'llash zamonaviy pedagogikaning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Kasalxonada davolanayotgan bolalar uchun ta'lim jarayoni nafaqat bilim berish, balki psixologik, ijtimoiy va emotsional qo'llab-quvvatlash vositasi sifatida ham xizmat qiladi. Shaxsga yo'naltirilgan modelda har bir o'quvchining ehtiyojlari, individual rivojlanish darajasi, salomatlik holati va qiziqishlari inobatga olinadi, ta'lim metodlari esa shunga mos holda tanlanadi va moslashtiriladi.

Mazkur yondashuv samarali amalga oshirilishi uchun pedagoglar, tibbiyot xodimlari va psixologlar o'rtasida uzviy hamkorlik, insonparvarlik tamoyillariga asoslangan muhit, zamonaviy interaktiv va axborot texnologiyalaridan foydalanish

muhim ahamiyatga ega. Gospital maktablar orqali nafaqat o'quvchilarning bilimlarida uzilishlarning oldi olinadi, balki ularning jamiyatga integratsiyalashuvi, ijtimoiy moslashuvi va shaxsiy rivojlanishi ham ta'minlanadi.

Shunday qilib, gospital ta'limda shaxsga yo'naltirilgan pedagogik modelni joriy etish — bolalarning to'laqonli ta'lim olish huquqini kafolatlash, ularni faol, intellektual va ijtimoiy jihatdan sog'lom shaxs sifatida shakllantirishda muhim bosqichdir. Bu model ijtimoiy adolat va inklyuziv ta'lim tamoyillarini amaliyotda ro'yobga chiqarishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. J. Boles, S. Daniels. Researching the Experiences of Children with Cancer: considerations for Practice. *Children (Basel)*, 6 (8) (2019), p. 93
2. G. Caggiano, L.I.G. Brunetti, K. Ho, A. Piovani, A. Quaranta. Hospital school program: the right to education for long-term care children. *Int J Environ Res Public Health*, 18 (21) (2021), p. 11435
3. H.D. Hopkins, S.S. Stringfield, H.A. Harris, S.L. Stoll, M.T. Mackay School and system improvement: a narrative state-of-the-art review. *Sch. Eff. Sch. Improv.*, 25 (2014), pp. 257-281
4. Мусаева, С. Д. Социально-педагогическая поддержка учащихся в условиях внутрибольничного обучения : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Саният Джалалудиновна Мусаева. — Махачкала, 2010. — 24с.
5. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения // Вопросы психологии. 1995. № 2. С. 13–21.
6. Дубинина А.В. Проблематика личностно-ориентированного подхода в современной системе образования // Проблемы и перспективы развития образования: материалы IV Междунар. науч. конф. 2013. С. 5–7.

7. Щербина Н.В., Усольцева К.А. Личностно-ориентированный подход и условия его реализации в профессиональном образовании // Студенческий научный форум: Материалы X Международной студенческой научной конференции. 2018. [Электронный ресурс]. URL: <https://scienceforum.ru/2018/article/2018000009> (дата обращения: 22.07.2019).
8. Сериков В.В. Личностно-ориентированное образование: Поиск новой парадигмы. М.: Москва, 1998. 182 с.
9. Бегалиева С.Б. О личностно-ориентированном подходе как о сложном многомерном процессе // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. 2013. № 8–3. С. 83–85.